

A SZEMLÉLŐDŐ ÍRÓ ÉVTIZEDEI

Ritkán adódik olyan irodalmi helyzet, amikor egy kismonográfia stílusában, olvasmányosságában és szellemében tökéletesen visszatükrözi a kiválasztott modell életművét, noha a monográfus és az író habitusa merőben eltérő. A létrehozott mű erejéit pedig csak fokozza írója és modellje között feszülő jelentős különbség, arról nem is beszélve, hogy a modell immáron tizenhárom éve halott. Mindezek persze elhanyagolható szempontok, de az író nemrégiben még kortársunk volt, itt élt közöttünk, köteteket jelentetett meg, és lapokban, folyóiratokban publikált, s baráti szálak fűzték a monográfia szerzőjéhez.

Az utókor hálátlansága közismert, szinte „természetes”, hogy húsz-harminc éve halott írókat, költőket, művészeket elfelejtünk. De olykor már pár év is elegendő a könnyelmű, felelőtlen mellőzéshez, s ez elfogadhatatlan. D. Nagy Imre szembeszáll ezzel a magatartással, új könyvét a 75 éve született Bertha Bulcsuról írta, A gyanakvó ember című kismonográfia az idei könyvhétre jelent meg. D. Nagy pályája elején az ajkai kórház érsebésze volt, majd Vácra költözött, jelenleg az ottani kórházban dolgozik, és a közeli Kosdon lakik családjával. Korábban kötetet szerkesztett Gyurkovics Tibor szerelmes verseiből, majd Gyurkovics mint olyan címmel monográfiát írt a népszerű íróról, költőről. Bertha Bulcsu 1997-ben bekövetkezett halála után két évvel az ő válogatásában és szerkesztésében jelent meg a Bertha Bulcsu-emlékkönyv. 2003-ban 21 érdekes orvos címmel riportkötetet is közzétett.

„Bertha Bulcsu tudatosan készült az írói mesterségre. Megtanulta, hogy miként lehet tömören kifejezni valamit, ugyanakkor élményszerűen megjeleníteni egy élethelyzetet. Könnyed eleganciával írta lebilincselő történeteit, nyoma sem volt izzadságcseppeknek, erőltetett kényszerűségnek. Mondatai valóságból merített, pontszerű találatok voltak” – írja a szerző monográfiájának ajánlásában. A gyanakvó ember időrendben követi nyomon az író rendkívül gazdag pályáját, az életében megjelent 26 kötet keletkezését és fogadtatását, majd D. Nagy a megfelelő időben és ponton megszakítja ezt a lineáris rendet, s tematikus elemzéseket és értékeléseket iktat a kibontakozó pályaképbe. Bertha sokszínű és sok műfajú alkotó volt,

diákkorában versekkel próbálkozott, majd következtek a novellák, kisregények, publicisztikák, irodalmi riportok, interjúk, esszék, hangjátékok, forgatókönyvek és drámák. Az utóbbiak közül mindössze egyet, A fürdőigazgató címűt mutatták be 1977-ben Miskolcon. Drámaírói termése tehát nem jelentős, mint ahogy baráti tanácsra a versírással is felhagyott egészen fiatalon. Dr. Nógrády György mikrobiológus orvos felesége rázárta a szobaajtót, s így megszületett első novellája, amelyben már meg-megcsillant prózaírói képessége. D. Nagy megjegyzi, hogy Bertha Bulcsuból soha nem vészett el a vers fegyelmezettsége, novellái „a költők mértéktartó precizításával” íródtak.

Az író 1935. május 9-én született Nagykanizsán. A monográfiában finom tömörséggel felvillan hányatott gyermekora, szüleinek válása, nyughatatlan, zabolázhatatlan édesapjának sorsa. A széthulló család miatt fiatalon számos helyen megfordult, Zalahalápon, Tapolcán, Szombathelyen, Balatonyörökön, Keszthelyen (ide járt gimnáziumba, Győrökről Széchenyi Zsigmond vadászíróval együtt vonatozott), de legszívesebben az apai nagyszülők nemeskeresztúri házára emlékezett vissza. Oda járt „haza”. Írói indulása Pécshez kötődik, egy időn át munkásként dolgozott a városban, majd az Esti Pécsi Napló munkatársa lett, a kulturális rovatot is vezette, később átkerült a Dunántúli Naplóhoz, sőt a Jelenkor szerkesztőbizottságába is beválasztották. 23 éves korában itt jelent meg a Jég-novella című írása, amely egy csapásra ismertté tette a nevét az irodalom berkeiben. Lányok napfényben című első novelláskötete 1962-ben látott napvilágot. Parádés indulás, elismerő kritikák. D. Nagy avatottan, körültekintően – már-már hiánytalanul – szemlélteti az író recepcióját, beilleszkedését a kortárs magyar irodalomba, s az alkotótársak, a tartós barátok felbukkanását. Csorba Győző, Tüskés Tibor, Galsai Pongrác, Rákosy Gergely, Szakonyi Károly, Gyurkovics Tibor, Kiss Dénes, Kertész Ákos, Lázár Ervin, Gáll István, Thiery Árpád nevét találjuk a sorban. Tüskés a francia hagyományokat, Maupassant hatását emelte ki Bertha novelláiban, más recenzensek Hemingway és Faulkner stílusjegyeit fedezték fel. Konkrét magyar összevetéseket, írói párhuzamokat nem találunk a kötetben. Szeghalmi Elemér később azt írta róla, hogy minden műfaj arannyá változik a kezében. D. Nagy többször idézi Déry Tibortól, hogy az író mindig ön-életrajzot ír, így aztán külön szól Bertha alteregóiról, a novellákban megjelenő Lintről, Harlekinről, Illésről és a „boldog boldogtalan”, az életen kívül rekedő

középkorú Bernáth Gyuláról. Megkülönböztetett figyelemmel elemzi az Ilyen az egész életed és a Fehér rozsdá (méltán a legjobbnak ítélte) című novellásköteteket, majd kitér a regényekre. Ebben a műfajban nem alkotott igazán maradandót az író. Füstkutyák című első regényét 1965-ben adták ki. Két kisregény után 1970-ben jelent meg a Tűzgömbök című díjnyertes, háborús regénye, de a legnagyobb sikert A kenguru című regényével aratta 1976-ban; a könyvet, a belőle forgatott filmet és a kísérezőzenét egyidejűleg forgalmazták.

Bertha ebben az évben lett az Élet és Irodalom főmunkatársa és Kesudió című publicisztikája mindjárt országos botrányt és vihart kavart. A rendszer mindennapos, apró ellentmondásairól, visszásságairól szólt az író, a vitát különálló fejezet foglalja össze a monográfiában. A lapban éveken át hetente jelentkezett Jelenségek című laza sorozatával, amelynek darabjai aztán kötetekbe kerültek. D. Nagy direkt módon nem foglal állást Bertha politikai hovatartozásáról, de megjegyzése nem hagy kétséget efelől: „A gyanakvó, mindig a kisember szemszögéből láttató kritikája hiányzik mindennapjainkból.”

Bertha Bulcsu az irodalmi publicisztikát magas szintre emelte (ezekben a részekben neves, klasszikus elődökkel, irodalomtörténeti kontinuitással is találkozunk), íróportréival pedig irodalomtörténetet írt,

állapítja meg a szerző. Interjúköteteiről – Meztelen a király, Írók műhelyében, Délutáni beszélgetések, Írók, színészek, börtönök (negyvenezer példányban jelent meg) – mondta Gyurkovics Tibor, hogy ezeket száz év múlva is olvassák. A Balatoni évtizedek című szociográfiáját (a tó nagy szerelmese és tisztelője volt Bertha, szeretett vitorlázni, horgászni) 1973 óta háromszor adták ki, öt-hat évenként jelent meg újra és újra, s 16 kritika foglalkozott vele. D. Nagy alaposan, ihletett empátiával és jó arányérzékkel feltárja az életmű figyelemre érdemes sarokpontjait, több szempontból, más-más oldalról is megvilágítja az író munkásságát, összeveti a korábbi és későbbi válogatásokat, kinyomozza a történetek mozgatórugóit és megformálásuk motívumait, a jellemek azonosságait és eltéréseit. Fogva tartó, lendületes kötete méltó az író emlékéhez, alkotói kvalitásaihoz, és méltó a csendes jubileumhoz. Bemutatja a halála utáni eseményeket is, ismerteti posztumusz műveit, díjait (a Kossuth-díj kivételével szinte mindent megkapott), és megemlíti a Balatonfüreden alapított Bertha Bulcsu-díjat. A kötetet záró versek és fotók pedig nemcsak illusztrálják az író életét, „természetes, szemlélődő állapotát”, hanem teljesebbé teszik a róla kialakult képet.

(D. Nagy Imre: *A gyanakvó ember – Bertha Bulcsu élete* – Kairosz Kiadó, Budapest, 2010)